

Tartumaa turismivaldkonna ülevaade

SA Tartumaa Turism

visit TARTU

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Metodoloogia	5
2.1. Olulisemad mõisted.....	5
3. Piirkonna eripära	7
3.1. Tartumaa iseloomustus	7
3.2. Ülevaade olulisemast valdkonna statistikast	8
3.3. Tartumaa turismivõrgustik	9
3.4. Kestliku turismi arendamise tööriistad	10
4. Tartumaa arengustrateegia	13
5. Tartumaa kestliku turismi SWOT analüüs	15
6. Väljakutsed, mida projekti toel lahendatakse	17
7. Piirkonna parimad praktikad	21
8. Järeldused	23
9. Kasutatud allikad	24

1. Sissejuhatus

Eesti lähtub oma arengus kokkulepitud säästva arengu põhimõtetest. Lisaks 17-le ülemaailmsele säästva arengu eesmärgile jälgitakse Eestis ka kultuuriruumi elujõulisuse eesmärki, mis tuleneb Eesti säästva arengu riiklikust strateegiast „Säästev Eesti 21“¹.

Kestlike põhimõtetega seotud ka turismi areng. Turismivaldkonna pikaajaline arengudokument “Eesti turismi pikk vaade 2025–2035” nimetab turismi Eesti visiitkaardiks, mis suurendab riigi rahvusvahelist tuntust ja atraktiivsust, tõstab kohalike elanike elukvaliteeti, toetab ärisuhteid, investeringute kaasamist, majanduskasvu ning suurendab nii riigi kui ka piirkondade tulusid. Lisaks on turismil väljaspool suuri linnu oluline roll tööhõive ja väikeettevõtluse edendamisel. Paljud meie igapäevased teenused (toitlustamine, kultuurisündmused, transpordiühendused jt) on tänu turistide ja kohalike elanike teenuste tarbimisest tulenevale koosmõjule kvaliteetsemad ja jätkusuutlikumad.²

Turismi ei oleks ilma Eestimaa imelise looduse, kultuuri ja pärandita. Eesti turismistrateegia sloganiks on “Luues väärtust kehtlikult” (Creating value sustainably). Turismi pikk vaade näeb ette, et aastal 2035 on Eesti turism tuntum, kehtlikum ja uuendusmeelsem. Kehtlikkuse puhul on aastaks 2035 saavutatud järgmine olukord:

- oleme külalishked ja külalistele avatud ning juba esmakülastajaid arusaadavalt motiveerinud keskkonnasõbralikuks meilviibimiseks;
- oleme oma panuse andnud meie looduskeskkonna, kultuuri ja pärandi säilitamisse;
- Eestisse jõudmine ja siin liikumine on nähtamatult mugav ja ligipääsetav kõikidele.³

Tartumaa arengustrateegia järgi on Tartumaa aastal 2040 nutikas, kehtlik ja kaasav ning üks Euroopa kõrgeima heaoluga elu- ja ettevõtluskeskkondi. Arengustrateegia üheks väärtuseks on kehtlikkus ning dokumendis on muuhulgas oluline roll ka turismil, mis toetab piirkonna looduse, kultuuri ja pärandi tutvustamist ning ettevõtluse arengut.⁴

¹ Säästev Eesti 21: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/documents/2020-09/saastev_eesti_21.pdf

² Eesti turismi pikk vaade 2025–2035, lk 2

³ Eesti turismi pikk vaade 2025–2035, lk 3

⁴ Tartumaa arengustrateegia 2040, lk 3

Üheks Tartumaa tõmbekeskuseks on Tartu linn, mis liitus rohesihtkohtade Green Destinations programmiga 2020. aastal ning on tänaseks kestlike põhimõtete rakendamise eest pälvinud platinataseme tunnustuse. Lisaks kuulub Tartu linn Euroopa Komisjoni 100 kliimaneutraalse ja targa linna hulka aastaks 2030.

Käesoleva raporti eesmärk on anda ülevaade säästva arengu hetkeseisust Tartumaal turismi kontekstis. Raport annab ülevaate Tartumaa turismivaldkonna hetkeolukorrast, valdkonnaga seotud strateegilistest dokumentidest, turismivaldkonna tugevustest ja kitsaskohtadest ning pakub soovitusi Tartumaa turismivaldkonna jätkusuutlikkuse suurendamiseks ja jätkusuutliku turismi arendamiseks.

2. Metodoloogia

Käesoleva aruande koostamisel on peamisteks meetoditeks erinevate asjakohaste dokumentide analüüsimine, andmete kogumine ja nende analüüsimine. Kogutud sisendi põhjal on koostöös sidusrühmaga koostatud Tartumaa turismi kestlikkuse hetkeolukorra ülevaade, tugevuste ja kitsaskohtade analüüs ning ettepanekud valdkonna arendustegevusteks.

Dokumentide analüüs – Erinevate asjakohaste strateegiate, arengudokumentide, uuringute ja raportite analüüsimine turismivaldkonna hetkeolukorra ja arengueesmärkide kaardistamiseks nii riiklikul kui ka maakonna tasandil.

Andmete kogumine ja analüüsimine – Kestliku turismiga seotud andmete kogumine ja analüüsimine valdkonna hetkeolukorra kaardistamiseks Tartumaal ning asjakohaste arendusettepanekute koostamiseks.

Sidusrühma kaasamine – Tartumaa turismi kestlikkuse hetkeolukorra valideerimine ning arendustegevuste koostamise toetamine.

Arendusettepanekute koostamine – Kogutud sisendi ja analüüsi põhjal asjakohaste kestlikku turismi toetavate ja jätkusuutlike arendustegevuste sõnastamine.

2.1. Olulisemad mõisted

Kestlik turism – Turism, mis võtab täielikult arvesse selle praegust ja tulevast majanduslikku, sotsiaalset ja keskkonnamõju, külastajate, tööstuse, keskkonna ja vastuvõtivate kogukondade vajaduste rahuldamine.⁵

Poliitikainstrument – Tööriist või meede, mida kasutatakse jätkusuutlikkuse rakendamiseks ja monitoorimiseks turismivaldkonnas.⁶

⁵ Sustainable tourism: <https://sdgs.un.org/topics/sustainable-tourism>

⁶ Making tourism more sustainable: a guide for policy makers, <https://www.unep.org/resources/report/making-tourism-more-sustainable-guide-policy-makers>

Seiremetoodika - Turismi mõjude mõõtmiseks ja hindamiseks kasutatavad meetodid ja vahendid, näiteks keskkonnasäästlikkuse, sotsiaalmajandusliku kasu ja kultuuri säilitamise hindamiseks.⁷

⁷Indicators of Sustainable Development For Tourism Destinations A Guide Book by UNWTO, <https://www.scribd.com/document/245278165/Indicators-of-Sustainable-Development-for-Tourism-Destinations-A-Guide-Book-by-UNWTO-1-pdf>

3. Piirkonna eripära

3.1. Tartumaa iseloomustus

Foto: Visit Tartu/Jane East

Tartu maakond ehk Tartumaa asub Ida- ja Lõuna-Eesti piiril Peipsi järve ja Võrtsjärve vahel, piirnedes põhjas Jõgeva, läänes Viljandi ning lõunas Põlva ja Valga maakonnaga. Tartumaa koosneb kaheksast omavalitsusüksusest, üks linn (Tartu linn) ja seitse valda: Elva, Kambja, Kastre, Luunja, Nõo, Peipsiääre ja Tartu vald.

Tartumaa pindala on 3349 ruutkilomeetrit. 1.01.2025 seisuga elab Tartumaal 162 734 inimest, kellest 98 257 elavad maakonna tömbekeskuses Tartu linnas.⁸ Tartumaa on rahvaarvu poolest suuruselt teine maakond Eestis ning rahvaarv on erinevalt paljudest Eesti piirkondadest tasapisi kasvamas. Tartumaa südameks on enam kui 1000 aastase ajalooga Tartu linn. 1224. aastal määrati ametisse esimene Tartu piiskop (ladina keeles Episcopus Tarbatensis) ning aastal 2030 möödub Tartu linna kirjalikust esmamainimisest 1000 aastat.

Tartumaa on looduslikult mitmekülgne ja kaunis. Veidi üle kümnendiku maakonna territooriumist võtavad enda alla kaitsealad. Tartumaad iseloomustavad tipptasemel haridusasutused, roheline ja turvaline elukeskkond, maailmatasemel kultuurielu, aktiivsed kogukonnad ja mitmekülgne ettevõtlus, mis on regioonist teinud atraktiivse paiga nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt.⁹ Aastal 2024. kandis Tartu linn koos maakonna ja Lõuna-Eestiga Euroopa kultuuripealinna tiitlit.

⁸ Eesti linnade ja valdade liidu kodulehekül: <https://www.elvl.ee/elanike-arv>

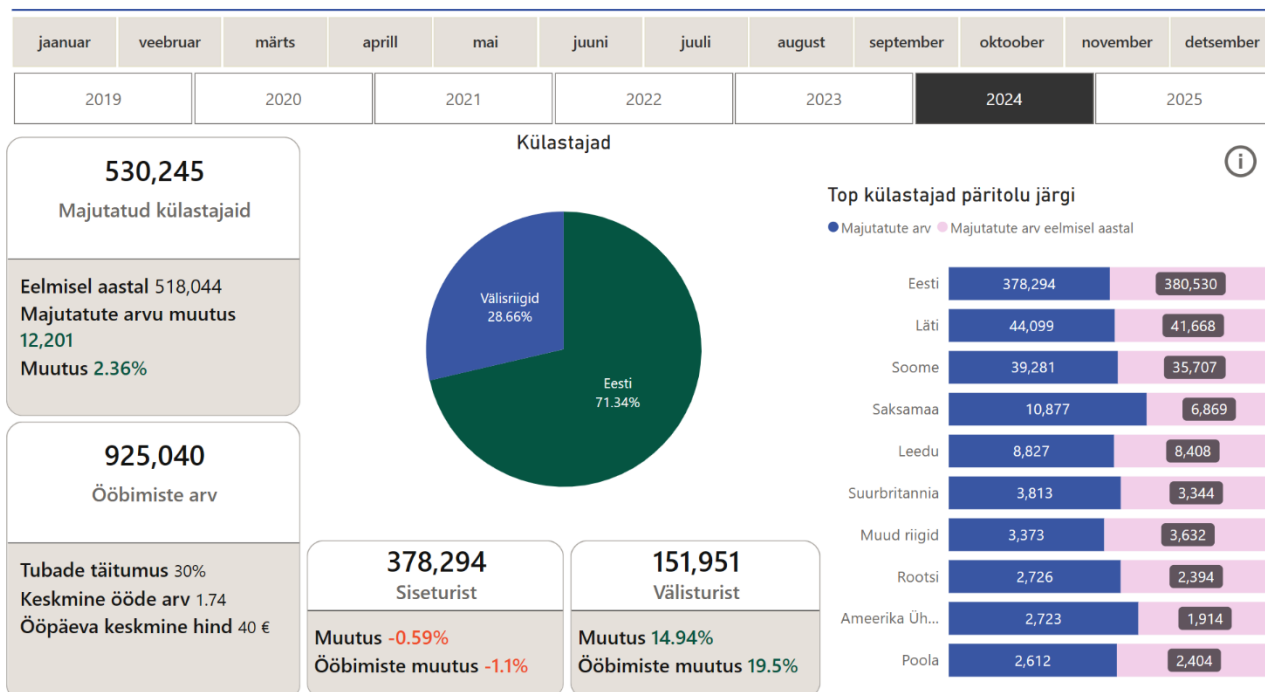
⁹ Tartumaa arengustrateegia 2040, lk 1

3.2. Ülevaade olulisemast valdkonna statistikast

Statistikaameti andmetel külastas 2024. aastal Eesti majutusettevõtteid ligi **1,86 miljonit välis-** ja ligi **1,76 miljonit siseturisti**. 2023. aastaga võrreldes suurenes välis turistide arv **11%**, siseturistide arv jäi samale tasemele. Võrreldes 2019. ehk kriisieelse rekordaastaga oli siseturiste majutusettevõtetes üle 200 000 rohkem, samas välis turistide oli ligi 400 000 võrra vähem. Seega võib öelda, et turismisektor on veel endiselt taastumas.

Eestit külastanud välis turistidest jääb **70% Tallinna**. Tartusse jõuab välis turistidest **6%** ning Lõuna-Eestisse **8%**. SA Tartumaa Turism on koostöös Lõuna-Eesti turismiklastriga tegutsemas eesmärgi nimel, **et Tartusse jõuaks tulevikus 10% ning Lõuna-Eestisse 15% Eestit külastavatest välis turistidest**.

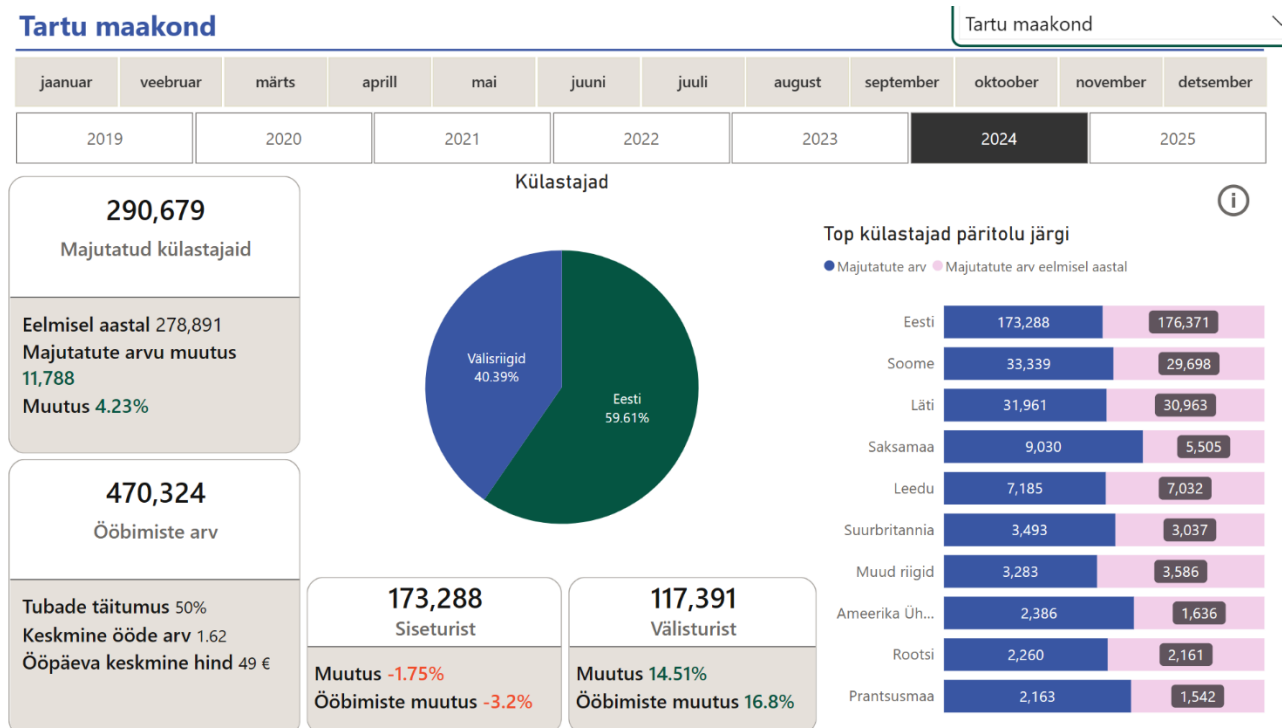
Lõuna-Eesti tervikuna

Allikas: Statistikaamet

Statistikaameti andmetel oli **2024. aastal Lõuna-Eestis ööbimiste arv 925 040, 2,4% rohkem kui eelneval aastal**. Lõuna-Eestit külastanud **turistide arv oli 530 254**. Neist **378 294 olid siseturistid ning 151 951 välis turistid**. Kui siseturistidest ööbijate osakaal on jäänud eelneva aastaga võrreldes samaks, siis **välis turistide ööbimiste arv kasvas 2024. aastal 15%**.

Tartu linna ööbimiste arv oli 424 510 ning kui siseturistide arvus on väike langus (-1,87), siis välituristide ööbimiste osakaal kasvas 17%. Välituristide hulga suurenemine Lõuna-Eestis oli märkimisväärne pea igas maakonnas: Valga maakonnas 25,5%, Võru maakonnas 20,5%, Tartu maakonnas (väljaspool Tartut) 11,8 % ja Jõgeva maakonnas 2,1 %.

Tartu maakonnas tervikuna majutati 2024. aastal 4% rohkem külastajaid kui aasta varasemalt ning külastajad veetsid siin 470 324 ööd. Tubade täitumus oli 50% ja keskmine siin viibitud ööde arv 1.62. **Välituristide arv tõusis 14,5%.** Tartu maakonda külastasid enim välituristid, kes olid pärit Soomest (33 339), Lätist (31 961), Saksamaalt (9030) ning Leedust (7185). Siseturiste majutati 173 288.

Tartumaa ja Lõuna-Eesti olulisemaks turismialaseks väljakutseks kultuuripealinna tiitliaasta järel on piirkonna atraktiivsuse hoidmine ja tugevdamine, et turistide huvi ja soov Lõuna-Eestit külastada püsiks.

3.3. Tartumaa turismivõrgustik

Tartumaa arengut veab eest ja maakonna arengustrateegia elluviimise eest vastutab **Tartumaa Omavalitsuse Liit**. Tartumaa turismivaldkonna edendamise eest vastutab 1999. aastal **Tartu linnavalitsuse** ja **Tartumaa Omavalitsuste Liidu** koostöös asutatud **SA Tartumaa Turism**. Alates 2021. aastast tegutseb sihtasutuse all

Lõuna-Eesti Turismiklaster, mis ühendab Lõuna-Eesti maakondlikud turismiarendajad ja pakub tuge, koolitusi ja ühistegevusi kogu piirkonna turismisektorile.

Suur osa turismiga seotud teenustest, näiteks **majutus- ja toidlustusettevõtted ning turismiettevõtted** on Tartumaal enamasti **erasektori** hallata. **Muuseumide ning kultuuri, spordi- ja arendusasutuste** puhul on nii **avalik-õiguslikke, munitsipaal- kui ka eraõiguslikke organisatsioone**. Kultuuri, spordi ja turismivaldkonnas on Tartumaal oluline osa on ka erinevatel **kogukonnaühendustel**.

Alahinnata ei saa ka erinevate **kõrgkoolide ja Tartu Rakendusliku Kolledži (VOCO)** rolli, kes meelitavad siia erinevatest riikidest pärit üliõpilasi, teadlasi ja õppejõude ning valdkondlikke tippsündmuseid. Lisaks on kõrgkoolid ja Tartu Rakenduslik Kolledž (VOCO) strateegilisteks partneriteks erinevate arendustegevuste planeerimisel.

3.4. Kestliku turismi arendamise tööriistad

Turismivaldkonna pikaajaline arengudokumendi **“Eesti turismi pikk vaade 2025–2035”** sloganiks on “Luues väärtust kestlikult” (Creating value sustainably). Turismi pikk vaade näeb ette, et aastal 2035 on Eesti turism tuntum, kestlikum ja uuendusmeelsem. Strateegia kohaselt on aastaks 2035 saavutatud järgmine olukord:

- oleme külalishked ja külalistele avatud ning juba esmakülastajaid arusaadavalt motiveerinud keskkonnasõbralikuks meilviibimiseks;
- oleme oma panuse andnud meie looduskeskkonna, kultuuri ja pärandi säilitamisse;
- Eestisse jõudmine ja siin liikumine on nähtamatult mugav ja ligipääsetav kõikidele.¹⁰

Kestliku turismi tööriistade arendamisel on oluline silmas valdkonna arengut mõjutavaid trende. Turismivaldkonna pikaajaline arengudokumendi **“Eesti turismi pikk vaade 2025–2035”** järgi mõjutavad turismi järgmised trendid:

- **Reisisoov ja virtuaalne reisimine:** Inimesed jätkavad reisimist, kuna see on loomumane, sealhulgas virtuaalne reisimine.
- **Turismi sihtkohtade kontsentratsioon:** Suur osa reisijatest keskendub vähestele maailma populaarsetele sihtkohtadele, samas kasvavad kodulähedased reisirid.

¹⁰ Eesti turismi pikk vaade 2025–2035, lk 3

- **Sihtkohtade kandevoime:** Kliimamuutused nõuavad kestlikkuse põhimõtete ja eesmärkide järgimist. Kestlikkuse eesmärgid sihtkohtade koormustaluvuse arvestamist. Samal ajal suureneb inimeste teadlikkus loodushoidlikkusest ja tekib reisihäbi.
- **Nišiturismi ja autentsuse kasv:** Vähem tuntud sihtkohad muutuvad populaarsemaks, sealhulgas suunamudijate ja kõneisikute mõjul, sest turistid otsivad autentseid kogemusi ja olulist väärtust võib pakkuda ootusi ületav külalislahkus.
- **Huvipõhine ja ootamatutel põhjustel reisimine:** Reisi eesmärgid on mitmekülgsed, sealhulgas eraldusturism ja altruistlik reisimine, mis peegeldavad uue põlvkonna reisijate eelistusi.
- **Aeglase ja paindliku reisimise trend:** Kasvab soov ühendada reisimist ja elustiili, eelistades pikemaid ja rahulikumaid kogemusi.
- **Vaikuse ja eksklusiivse turismi kasv:** Luksusturism ja vaikuse pakkumine muutuvad nišisihtkohtade võimaluseks.
- **Regeneratiivse turismi kasv:** Kasvab reisimine, mis on suunatud sihtkohtade ja kogukondade aktiivsele taastamisele ja positiivse mõju loomisele.¹¹

Regiooni tasandil toetab turismivaldkonna arengut "[Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030](#)", mille eesmärk on kujundada piirkonnast elamusterohke, külalislahke ja kestlik turismisihtkoht, mis pakub elamusi igale külastajale olenemata reisi eesmärgist või hooajast. Lõuna-Eesti turismistrateegia arengusuunad toetavad valdkonna tasakaalustatud ja jätkusuutlikku arengut ning tugevdavad Lõuna-Eesti mainet atraktiivse turismipiirkonnana nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt.¹²

Maakonna tasandil on olulisemaks turismivaldkonda mõjutavaks dokumendiks "**Tartumaa arengustrateegia 2040**", mille üheks läbivaks väärtuseks on kestlikkus. Maakonna arengustrateegia ühe tegevusena on nimetatud säästva turismi arendamine ja Tartumaa kui säästva turismi sihtkoha turundamine, sh rahvusvaheliste rohesihtkohtade konkurssidel (Green Destinations) osalemine.¹³

Maakonna tõmbekeskuse, **Tartu linna arengukava 2025-2035** järgi on turismi kontekstis Tartu olulisimaks konkurentsieeliseks mitmekesine ja heal tasemel kultuuri- ja spordielu. Lisaks on Tartu seadnud eesmärgiks erinevate looduskoosluste väärtustamise, hoides tasakaalus inimese, looduse ja kliima vajadusi. Tartu

¹¹ Eesti turismi pikk vaade 2025–2035, lk 7

¹² Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 5

¹³ Tartumaa arengustrateegia 2040, lk 9

väärtuste kaitsmisel ja siinse elukorralduse säilitamisel on otsustava tähtsusega tegevused, mis aitavad leevendada kliimamuutusi ja vähendada inimtegevuse keskkonnamõju.¹⁴

Kestlikkusega seotud eesmärgid kajastuvad Tartu linna energia- ja kliimakavas "**Tartu energia 2030**", mille järgi on Tartu linna üks suuremaid väärtuseid puhas, elamisväärne, inimsõbralik ja looduslähedane elukeskkond. Kliimakava järgi on inimtekkeline kliimamuutus on üks suurimaid ohte Tartu elukeskkonnale ja senisele elukorraldusele. Seetõttu on kliimamuutuste leevendamine ja inimtegevuse keskkonnamõju vähendamine on üks olulisemaid tegevusi Tartu väärtuste hoidmisel ja siinse elukorralduse säilitamisel.¹⁵

Tartu linna vaates on kestlike eesmärkide poole liikumisel oluliseks tööriistaks **Roheliste Sihtkohtade (Green destinations) programmi raport**. Tartu linn liitus Roheliste Sihtkohtade programmiga 2020. aastal ning on tänaseks kestlike põhimõtete rakendamise eest pälvinud plaatinataseme tunnustuse. Lisaks kuulub Tartu linn Euroopa Komisjoni 100 kliimaneutraalse ja targa linna hulka aastaks 2030.

¹⁴ Tartu linna arengukava 2025-2035: <https://www.tartu.ee/et/arengukava>

¹⁵ Tartu energia- ja kliimakava "Tartu energia 2030", lk 3

4. Tartumaa arengustrateegia

Eestis vastutavad maakondliku tasandi arengukavade koostamise ja nende elluviimise eest maakonna omavalitsuste liidud ja/või arenduskeskused. Tartumaa omavalitsusi ühendava Tartumaa Omavalitsuste Liidu eestvedamisel koostatud **“Tartumaa arengustrateegia 2040”** visiooni järgi on Tartumaa aastal 2040 nutikas, kestlik ja kaasav ning üks Euroopa kõrgeima heaoluga elu- ja ettevõtluskeskkondi.¹⁶

Maakondlik arengustrateegia analüüsib ka KOV tasandi arengudokumentide suundumusi. Elukeskkonna kontekstis on omavalitsuste arengukavades olulisel kohal sellise kvaliteetse elukeskkonna ja -kohtade loomine, mis on looduslähedane, turvaline, hea mainega ja pakub

piisavalt puhkealasid ja rekreatsiooni võimalusi. Lisaks on Tartumaa kohalike omavalitsuste arengukavas oluline roll Emajõel ja seda nii elukeskkonna, turismi kui ka rekreatsioonivõimaluste vaates.

Turismi, sh jätkusuutliku turismi arendamisega seostuvad maakonna arengustrateegias järgmised tegevused:

- Kohalikul pärandil ja eristuvatel lugudel põhineva kultuuriturismi soodustamine ja kultuuriteekondade klastripõhine väljaarendamine.
- Tartumaa kui aktiivse puhkuse sihtkoha turundamine.
- Säästva turismi arendamine ja Tartumaa kui säästva turismi sihtkoha turundamine, sh rahvusvaheliste rohesihtkohtade konkurssidel (Green Destinations)
- osalemine.
- Turismiettevõtlust ja head elukeskkonda integreerivate rekreatsioonialade arendamine.
- Turismi arendustegevuste kavandamine ja elluviimine maakondlikus ja regionaalses koostöös.
- Tartumaa toodete ja teenuste ühisbrändide loomine ja turundamine.
- Tartumaa kui elukoha ja turismisihtkoha (kultuur, pärand, üritused, vaatamisväärsused, rekreatsioonialad jne) turundamine ning valdkondadeülese turunduskontseptsiooni väljatöötamine.

¹⁶ Tartumaa arengustrateegia 2040, lk 3

Ettevõtluskeskkonna (sh turismi) arendamist toetavad Tartumaal ja regioonis varem kokku lepitud tegevussuunad ja instrumendid. Näiteks on sõlmitud on **Lõuna-Eesti koostööleping**, mille üheks eesmärgiks on **Lõuna-Eesti turismiklastri** moodustamine ja arendamine.

Tartumaa arengustrateegia lähtub ülemaailmsed säästva arengu eesmärkidest. Turismi jätkusuutliku arendamisega seostuvad eelkõige arengueesmärgid 8 - Inimväärne töö ja majanduskasv, 15 - elurikkus ja maismaa ökosüsteemid ning 18 - kultuur.

Eesmärgiga seotud tegevus: Turismiettevõtlust ja head elukeskkonda integreerivate rekreatsioonialade arendamine.

Eesmärgiga seotud tegevus: Töötada välja ja rakendada 2030. Aastaks säästva turismi edendamise tegevuspoliitikat, et luua töökohti ja propageerida kohalikku kultuuri ja tooteid.

Värskest valminud "[Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030](#)" eesmärgiks on kujundada piirkonnast elamusterohke, külalislahke ja kestlik turismisihtkoht, mis pakub elamusi igale külastajale olenemata reisi eesmärgist või hooajast. Lõuna-Eesti turismistrateegia visiooni järgi on Lõuna-Eesti aastal 2030 omanäoliste kogukondade ja loodusega hästi kooskõlas toimiv kaleidoskoop, hea olemise paik, mille loovad üheskoos suur ja väike tegija.¹⁷ Lõuna-Eesti turismistrateegia keskendub neljale läbivale põhimõttele – kestlikkus, külalislahkus, nutikus ja koostöö.¹⁸

Strateegia seab selged ja terviklikud arengusuunad, mis toetavad tasakaalustatud ja jätkusuutlikku kasvu ning tugevdavad Lõuna-Eesti mainet atraktiivse turismipiirkonnana nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt.

¹⁷ Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 21

¹⁸ Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 19

5. Tartumaa kestliku turismi SWOT analüüs

TUGEVUSED	NÕRKUSED
- Tartu lennujaama olemasolu - head transpordiühendused Tallinna ja Helsingiga - Riia lähedus - omanäoline ja puutumata looduskeskkond - mitmekesine ja kvaliteetne kultuurielu ja taristu - Euroopa kultuuripealinna praktiline kogemus - hea turismivaldkonna infrastruktuur - heal tasemel turismiteenused - ühine huvi valdkonna arendamise vastu - sõbralik ja hea keeleoskusega kohalik elanikkond	- piiratud lennuühendused - kehvad transpordiühendused Riiaga - kaugus pealinnast - piiratud maakonnasisesed transpordiühendused (ühistransport) - piirkonna vähene rahvusvaheline tuntus - piirkond ei ole kvaliteetsete turismiteenustega ühtlaselt kaetud - kestliku turismi arendamiseks ei ole maakonna tasandil selget visiooni ja sõnastatud prioriteete, milles KOVid oleksid omavahel kokku leppinud - KOVide vähene huvi ja võimekus turismivaldkonna arendamisse panustada - turismiteenuste hinna kallinemine seoses üldise elukalliduse tõusuga - valdkondliku statistika kättesaadavus, eriti piirkondade lõikes
VÕIMALUSED	OHUD
- Euroopa kultuuripealinna kogemuse kasutamise võimalus pikaajalise arengu toetamiseks - erinevad kohalikud ja rahvusvahelised toetusprogrammid ja projektid - suurenev huvi kultuuriliselt eriliste ja	- poliitiline ebastabiilsus kohalikul tasandil - kestliku turismi põhimõtete alane teadlikkus on madal - vähene huvi ja motivatsioon turismi kestlike põhimõtete arendamise vastu - Venemaa naabrus - Ukraina sõja laienemise oht

Tourism4SDG

omanäoliste paikade vastu • suurenev huvi seni avastamata paikade vastu - soov vältida turistide horde • suurenev huvi eriliste ja puutumatu loodusega sihtkohtade vastu • mitmekesine ja omanäoline turismitaristu • omanäolised ja piirkonna eripära tutvustavad turismiteenused • mitmete erinevate kõrgkoolide ja Tartu Rakendusliku Kõrghariduskeskuse (VOCO) olemasolu piirkonnas • meeldiv kliima suvekuudel võrreldes ülekuumenenud Euroopaga • piirkonna ettevõtjate koolitamine ja toetamine erinevate roheliste märgiste ja sertifikaatide taotlemisel • Tartu linna rohesihtkoha (Green Destinations) programmi praktika laiendamine maakonna tasandil	• kohalike elanike vastumeelsus turismi arendamise vastu • turismi negatiivne mõju tundlikele looduskeskkondadele • kliimamuutustega kaasnevad mõjud (muutlik ilmastik, kohati joogivee puudus)
--	---

6. Väljakutsed, mida projekti toel lahendatakse

Nagu SWOT analüüsist jäeldub, on Tartumaal kestliku turismi arendamisel olulisemateks väljakutseteks:

- piiratud transpordiühendused (ainult üks regulaarne lennuliin, kehvad transpordiühendused Riiaga),
- asukoht (kaugus pealinnast ja Riiast, Venemaa naabrus),
- piirkonna vähene rahvusvaheline tuntus,
- turismiteenuste valik ja kvaliteet ei ole regioonis ühtlased,
- maakonna tasandil puudub kestliku turismi arendamiseks selget visioon ja prioriteetid milles KOVid oleksid omavahel kokku leppinud,
- KOVide vähene huvi ja võimekus turismivaldkonna arendamisse panustada.

Projekti “Turism4SGD” raames on kavas keskenduda maakonna tasandil kestliku turismi arendamisega seotud eesmärkide sõnastamisele ning konkreetse tegevuskava koostamisele. Siinkohal on olulisteks strateegilisteks partneriteks Tartumaa Omavalitsuste Liit ning Tartumaa kohalikud omavalitsused.

Tartumaa kestliku turismi eesmärkide seadmisel ja tegevuste planeerimisel on kavas aluseks võtta hiljuti valminud **Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030**, mis keskendub neljale läbivale põhimõttele – kestlikkus, külalislahkus, nutikus ja koostöö.¹⁹

Kestlikkus tähendab turismisektori kohandamist säästva arengu põhimõtetega. See on keskkonnale ja kogukonnale turismi negatiivset mõju vähendav reisielamus. Kestlikkuse laiemale rakendamisele aitab kaasa selle mugavaks muutmine nii külastaja, kui turismiettevõtja jaoks. Kestlikkust toetab ka piirkonna hea ühendatus peamiste sihtturgudega, optimaalsed turismi marsruudid ning turismiinformatsiooni mugav kättesaadavus. Seetõttu on oluline panustada Lõuna-Eesti turismiobjektide ja teenuste ligipääsetavuse parandamisse erinevatele ühiskonna gruppidele.

Külalislahkus on oluline aspekt, mis mõjutab külastajate rahulolu, sihtkoha mainet ning aitab ehitada tugevat turismitoodet. Turismiklastri fookuses on hea võõrustamise tava kokkuleppimine ja külalislahkuse arendamine koolituste kaudu.

¹⁹ Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 19

Nutikus hõlmab tehnoloogiat ja innovatsiooni ning uute ärimudelite kasutamist, et parandada turismikogemust ja muuta see kestlikumaks. Innovaatilised turismitooted aitavad vähendada turismi sesoonsust. Nutikuse arendamisel on klasteri fookuses digiturunduse arendamine, innovatiivsete lahenduste piloteerimine ning koostöö haridus- ja teadusasutustega.

Koostöö on strateegia keskne põhimõte, mis ühendab kõik piirkonna osapooled ühiste eesmärkide saavutamiseks. Turismi arendamine koostöös koos eri tasemetega (riik, teised DMO'd, KOVid, ettevõtjad, haridus- ja teadusasutused, kogukond jne) osapooltega võimaldab luua tugevaid ja aastaringseid turismiteenuseid, suurendada piirkonna nähtavust, kasvatada sektori konkurentsivõimet.²⁰

Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia järgi on **Lõuna-Eesti aastal 2030 omanäoliste kogukondade ja loodusega hästi kooskõlas toimiv kaleidoskoop, hea olemise paik, mille loovad üheskoos suur ja väike tegija**. Lõuna-Eesti on rahvusvaheliselt tuntud kestlik ja ligipääsetav turismisihtkoht, kus hinnatakse kõrgelt vastutustundlikke turismiteenuseid. Siinne sektori areng on tasakaalus, pakkudes väärtust nii kogukonnale kui ka turismiettevõtetele. Lõuna-Eestis ühendatakse elamusliku puhkuse võimalused koostöö, teadmiste vahetuse ja kaugtöö lahendustega, et luua külastajatele meeldejäävaid ja mitmekülgsi kogemusi.²¹

Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia olulisemad suunad on:

SUUND	EESMÄRK
Turismi arendamine	Lõuna-Eesti turismikoostöö on avatud ja kaasav, ambitsioonikas ja pika visiooniga, innustav ja toetav, tugevalt väärtustatud ning võimalusterohke kõigile osapooltele.
Kultuuriturism	Lõuna-Eesti on tunnustatud kultuuriturismi sihtkoht, mille elujõulised kogukonnad tutvustavad oskuslikult rikkalikku pärandkultuuri ja autentseid traditsioone.
Toiduturism	Lõuna-Eestis on mitmekülgsed toiduelamused, mis põhinevad kohalikul toorainel ja piirkondlikel traditsioonidel.

²⁰ Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 19

²¹ Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 21

Äriturism	Lõuna-Eesti on rahvusvaheliselt tuntud tiptasemel äriturismi sihtkoht, mille äriklientide ja konverentsiküllastajate arv on kasvanud vähemalt 25%.
Seiklus- ja terviseturism	Lõuna-Eesti on maailmatasemel seiklus-, spordi- ja terviseturismi sihtkoht, kus aktiivsed ja tervisesõbralikud võimalused kutsuvad küllastajaid piirkonda korduvalt tagasi.
Loodusturism	Lõuna-Eesti on ligitõmbav loodusturismi sihtkoht, kus erinevate loodushuvidega küllastajatele pakutakse aastaringset unikaalseid elamusi ja mugavat ligipääsu.

Tartumaal keskenduvad turismivaldkonna eesmärgid säästva turismi arendamisele ja turundamisele, rekreatsioonialade arendamisele ning turismitoodete ja -info kvaliteedi tõstmisele.

2030. aastaks soovitakse Tartumaal välja töötada ja rakendada säästva turismi edendamise poliitikat, edendada võrgustike tööd, suurendada sihtkoha atraktiivsust nii investorite, sündmuskorraldajate kui ka küllastajate jaoks, sealhulgas tõsta madalhooaja küllastajate arvu. Lühikesed vahemaad ja hea ligipääsetavus toetavad kohalikku koostööd ja kogukondade ühtsust. Ühendused maailma ja Eesti teiste sihtkohtadega on väga head. Siinne kultuurielu, edumeelsus ja keskkonnahoidlikud lahendused, loovad kõrge lisandväärtusega töökohti, tehes linnast ja maakonnast rahvusvaheliselt nähtava ja tunnustatud sihtkoha. Turismiettevõtted rakendavad keskkonnahoidlikke põhimõtteid ja omavad vastavat tunnustust või märgist. **10% Eestit küllastatavatest välisküllastajatest jõuab Tartusse ja vähemalt 15% Lõuna-Eestisse.**²²

Tartumaal on fookuses kultuurilise ja loodusliku rikkuse arendamine ning säästva ja vastutustundliku turismi edendamine. Turismisektori arendamine tugineb kohaliku pärandi, lugude ja eripära esiletõstmisele ning koostööle. Säästva turismi põhimõtted on keskmes nii turismisihtkoha, -taristu ja ka -teenuste arendamisel. Sh on oluline keskkonnavalase teadlikkuse suurendamine ettevõtete seas ja külalislahkuse juurutamine.

Kultuuriturismi edendatakse teekondade, UNESCO kultuuripärandi, suursündmuste toomise ja toidu-, ning filmiturismi kaudu. Samal ajal arendatakse aktiivselt loodusturismi ja rekreatsioonialasid, pakkudes küllastajatele võimalusi nautida piirkonna unikaalseid loodusväärtusi. Arendatakse nii jõelaevandust kui ka Emajõe vesikonnaga seotud võrgustikku, turismipakette ja -teenuseid. Kohalik toidupärand ja Tartumaa toiduvõrgustik ühendavad turismisektori, kohalikud toidutootjad ja – pakkujad. Konverentsiturismi ja

²² Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 69

kaugtöövõimaluste arendamine mängivad olulist rolli nii linnas kui ka maakonnas. Head ühendused maailmaga toetavad turismi, seega peab püsima nende jätkusuutlikus. Madalhooaja külastuste suurendamiseks viiakse ellu erinevaid turundustegevusi ja kampaaniaid. Turismiinfo on ajakohane ja kättesaadav ning hästi leitav.²³

²³ Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, lk 69

7. Piirkonna parimad praktikad

Lõuna-Eestis on kestliku turismi suunanäitajateks Tartu linn ja maakond. Tartumaal ja Tartu linnas tunnustatakse **kliimasõbralikke ettevõtteid** ning seal asub 1/3 Eestis tegutsevatest **Rohelistest muuseumitest**: ERM, Tartu Ülikooli loodusmuuseum ja botaanikaaed, Tartu Ülikooli muuseum. Tartu omab rahvusvaheliselt tunnustatud **Green Destinations Platinum** taset. Sama tiitlit omab lisaks Tartule Eestis ainult Lahemaa. Lisaks on piirkonnas **Green Key** ökomärgisega tunnustatud ettevõtteid.²⁴

Kogu Lõuna-Eestis rakendasid Tartu 2024 programmis osalevad organisatsioonid **kestlike ürituste korraldamise põhimõtteid**. Lisaks juhendile toetasid korraldajaid kestlike põhimõtete rakendamisel praktilised soovitused ja kontrollnimekirjad.²⁵

Tartu rattaringlus on avalik iseteenindusega rataste kasutamise süsteem lühikesteks sõitudeks. Rattaringluses on kasutada enam kui 750 ratast ja 100 rattaparklat. Kaks sihtkokolmandikku ratastest on elektrimootoriga, mis annab väntamisel lisajõudu. Lisaks Tartu linnale on rattaringlus lainenenud ka Kambja, Tartu ja Luunja valdadesse.²⁶

Covidi perioodil käivitatud **Autovabaduse puiestee**, mis muutis tiheda liiklusega Vabaduse puiestee mitmeks nädalaks autovabaks ja hubaseks alaks, kus sai vaba aega veeta ning erinevatel sündmustel osaleda. Algatus toetas kesklinnas liikluskoormuse ja müra vähendamist ning sidus kesklinna Emajõe ja Ülejõe linnaosaga.²⁷

Elurikas haljastus linnades võimaldab vähendada linnastumise ökoloogilist jalajälge. Samuti on see oluline linlaste vaimse ja füüsilise tervise seisukohast ning muidugi pakub see ka esteetilist naudingut. Projekt “Kureeritud elurikkus” on üks algatus, mis on Tartu kesklinna parkidesse ja haljasaladele toonud rikkalikumalt elu, et linn muutuks mõnusamaks paigaks nii taimedele, putukatele, loomadele kui inimestele.

Üheks heaks näiteks hästi toimivast ja kestlikest põhimõtetest lähtuv võrgustik on **Sibulatee**. See on Peipsi ääres looklev sihtkoht, kus elavad kõrvuti nii eestlased kui venelased ning mis on tuntud oma kultuuririkkuse poolest. Sibulateel asuvad erinevad muuseumid, galeriid, saab osaleda erinevates käsitöö õpitubades ning

²⁴ Visit Tartu, rohesihtkohtade programm: <https://visittartu.com/et/tartu-on-roheline-sihtkoht/>

²⁵ kestlike sündmuste korraldamise juhend: <https://tartu.ee/et/rohejuhend>

²⁶ Tartu rattaringlus: <https://ratas.tartu.ee/>

²⁷ Autovabaduse puiestee: https://et.wikipedia.org/wiki/Tartu_Autovabaduse_puiestee

kohalikust toorainest toitude valmistamise tundides. Lisaks saab käia pärimusmatkadel, proovida paadiga või purjede all Peipsit vallutada ja kala püüda, tõukerataste või -kelkudega piirkonda avastada.²⁸

Märgise **Tartumaine Toit** eesmärk on tõsta kohalike toidutootjate usaldusväärsust ja nähtavust; tuua esile kohaliku toidu omapära, selle traditsioonid ja innovatsioon; soodustada kohaliku toidu tarbimist ning toetada Tartumaa toiduvaldkonna ettevõtete vahelist koostööd. Märgis lähtub Tartumaa toidustrateegia läbivatest põhimõtetest: kohaliku tooraine väärtustamine, uuenduslikkus, koostöö ja koosloome, eripära ja mitmekesisus. Märgis Tartumaine Toit garanteerib, et märgisekandja väärtustab Tartu maakonna kohalikku toitu, vastab märgise kandja tingimustele, tema tegevus on läbipaistev ning kooskõlas märgise eesmärgi ja läbivate põhimõtetega.²⁹

²⁸ Sibulatee: <https://www.sibulatee.ee/>

²⁹ Tartumaine Toit märgis: <https://tas.ee/arendusprojektid/tartumaa-toidupiirkond/tartumaine-toit-margis/>

8. Järeldused

Lõuna-Eestis on kestliku turismi suunanäitajateks Tartu linn ja maakond. Tartumaal ja Tartu linnas tunnustatakse kliimasõbralikke ettevõtteid, siin tegutsevad Rohelise muuseumi programmiga liitunud muuseumid ning mitmed Green Key ökomärgisega tunnustatud ettevõtted. Lisaks on Tartu linnal rahvusvaheliselt tunnustatud rohesihtkohtade Green Destinations Platinum tase.

Tartu linna ja Tartumaa turismi arendab SA Tartumaa Turism, kes on selles valdkonnas strateegiliseks partneriks maakonna omavalitsustele ja Tartumaa Omavalitsuste Liidule. Lõuna-Eesti turismi arendamiseks on käivitatud Lõuna-Eesti turismiklaster ning valmimas on Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030. Lõuna-Eesti turismi, sh kestliku turismi arendamine lähtub Lõuna-Eesti turismi arengustrateegiast. **Tartumaa turismivaldkonna arendustegevuste aluseks on Tartumaa arengustrateegia 2040.**

Tartumaal on kestliku turismi puhul olulisimaks kitsaskohaks see, et maakonna tasandil puuduvad konkreetsed arengueesmärkide kokkulepped. Maakonna arengustrateegias on mitmeid turismi, sh kestliku turismi arendamisega seotud tegevusi, kuid sõnastatud ei ole arengueesmärke. **Kestliku turismi arendamisel on Tartumaal mõistlik aluseks võtta Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia 2025-2030, leppida kohalike omavalitsustega kokku arengusuunad ja tegevuskava ning viia vajalikud muudatused sisse ka Tartumaa arengustrateegiasse 2040.**

Lisaks on mõistlik maakonda laiendada Tartu linna kestliku turismi arendamisega seotud algatusi ja kogemusi, näiteks rohesihtkohtade (Green Destinations) programmi kogemusi.

9. Kasutatud allikad

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2024). *Turismi pikk vaade 2025–2035: Lisad*. https://mkm.ee/sites/default/files/documents/2024-11/Turismi%20pikk%20vaade_2025_2035_LISAD.pdf

Vikipeedia. (n.d.). *Tartu Autovabaduse puistee*. Vikipeedia. https://et.wikipedia.org/wiki/Tartu_Autovabaduse_puistee

Eesti Linnade ja Valdade Liit. (n.d.). *Elanike arv*. <https://www.elvl.ee/elanike-arv>

World Tourism Organization (UNWTO). (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. <https://www.scribd.com/document/245278165/Indicators-of-Sustainable-Development-for-Tourism-Destinations-A-Guide-Book-by-UNWTO-1-pdf>

Tartu Linnavalitsus. (n.d.). *Kestlike sündmuste korraldamise juhend*. <https://tartu.ee/et/rohejuhend>

United Nations Environment Programme (UNEP) & World Tourism Organization (UNWTO). (2005). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*. <https://www.unep.org/resources/report/making-tourism-more-sustainable-guide-policy-makers>

Sibulatee MTÜ. (n.d.). *Sibulatee*. <https://www.sibulatee.ee/>

United Nations. (n.d.). *Sustainable tourism*. <https://sdgs.un.org/topics/sustainable-tourism>

Tartu Linnavalitsus. (n.d.). *Tartu rattaringlus*. <https://ratas.tartu.ee/>

Tartu Ärinõuandla. (n.d.). *Tartumaine Toit märgis*. <https://tas.ee/arendusprojektid/tartumaa-toidupiirkond/tartumaine-toit-margis/>

Visit Tartu. (n.d.). *Tartu on roheline sihtkoht*. <https://visittartu.com/et/tartu-on-roheline-sihtkoht/>